

Ewa Klonowska
Zespół Szkół nr 5 w Rybniku/ Młodzieżowy Dom Kultury

Temat zajęć: Rzeczywistość i mit... Jak Powstanie Warszawskie przedstawiane jest w różnych tekstach kultury?

Adresat zajęć: uczniowie trzeciej klasy szkoły ponadgimnazjalnej

Rodzaj zajęć: język polski

Cele ogólny:

- pogłębienie wiedzy na temat Powstania Warszawskiego

Cele szczegółowe

Uczeń:

- analizuje i interpretuje teksty kultury
- czyta ze zrozumieniem teksty publicystyczne, popularnonaukowe, literackie
- rozróżnia fakty od mitologii
- ocenia przydatność filmu jako źródła wiedzy historycznej
- wymienia przedstawicieli i najważniejsze dokonania Polskiej Szkoły Filmowej
- wyraża swoje zdanie w dyskusji

Metody pracy:

- dyskusja
- heureka
- praca z tekstem
- praca z fragmentem filmu

Formy pracy

- praca w grupach
- praca indywidualna
- praca z całą klasą

Środki techno-dydaktyczne i materiały

- fragmenty tekstów
- film A. Munka *Eroica* część I *Scherzo alla Polacca* (płyta z pakietu FILMOTEKI SZKOLNEJ)
- materiały do pracy grup przygotowane przez nauczyciela (karty pracy)
- rzutnik multimedialny
- laptop, ekran

Słowa kluczowe :

poświęcenie, patriotyzm, bohaterstwo, pokolenie Kolumbów, sytuacja graniczna, realizm, mit, heroicność, ocena historyczna, Polska Szkoła Filmowa

Przebieg zajęć

1. Ustalenie chronologii powstańczych działań.
Nauczyciel rozpoczyna lekcję, prosząc uczniów, aby na osi czasu umieścili najważniejsze wydarzenia z Powstania Warszawskiego. (Zał. 1.) Przed lekcją zadaniem młodzieży było zapoznanie się z chronologią działań powstańczych.
2. Praca z tekstami na temat Powstania Warszawskiego.
Klasa podzielona zostaje na 5 grup. Każdy zespół otrzymuje zestaw, w którym znajdują się teksty wraz z kartami pracy. Zadaniem uczniów jest zapoznanie się z tekstami i udzielenie odpowiedzi na pytania z kart pracy. (Zał. 2.) *Przykładowe odpowiedzi uczniów znajdują się w załączniku.*
3. Wyjaśnienie pojęć *realizm i mit* o Powstaniu Warszawskim
 - A. Nauczyciel na tablicy zamieszcza hasła: *mit/realizm* i prosi poszczególnych członków grup, aby swoje odpowiedzi na pytania wpisali w odpowiedniej formie pod jednym z haseł. Np.

mit	realizm (rzeczywistość)
„moralne zwycięstwo” mimo militarnej klęski	Całkowite zniszczenie stolicy, życie straciło ok. 140 tysięcy ludzi
„Visy na tygrysy”, „z gołymi rękami na czołgi”	Brak amunicji, wyszkolenia wojskowego,
Bohaterska walka, ofiara z życia młodych ludzi	Walczą młodzi ludzie z AK, Szarych Szeregów, trudna sytuacja powstańców, brak leków, wody, amunicji, upokarzająca śmierć w kanałach
Heroizm dzieci (pomnik Młodego Powstańca)	Do walki stają niepełnoletni, ginie ok. 30 tysięcy dzieci

- B. W dyskusji na forum uczestnicy grup wypowiadają się na temat prawdy i mitu o Powstaniu, zwracając uwagę na to, kim są autorzy przytaczanych tekstów i na ich związek z Powstaniem.
- C. W podsumowaniu tej części lekcji należy stwierdzić, że wokół Powstania Warszawskiego narosło wiele mitów, z których część związana była z tradycją romantyczną („a gdy trzeba na śmierć idą po kolei jak kamienie przez Boga rzucone na szaniec” J. Słowacki *Testament mój*). Powstanie do dziś wzbudza emocje i często wykorzystywane jest przez różne opcje polityczne do kreowania wizerunku bohaterstwa i patriotyzmu. Na temat powstania wypowiadają się też byli powstańcy, ich doświadczenia warunkują perspektywę, jest ona wiarygodna, a nie mityczna.

4. Przygotowanie do odbioru filmu A. Munka *Eroica*. (Uczniowie na lekcji zobaczą część I „*Scherzo alla Polacca*”)

- A. Młodzież zapoznaje się z najważniejszymi informacjami o filmie, słuchając krótkiego wprowadzenia nauczyciela.

Autorem scenariusza jest Jerzy Stefan Stawiński – uczestnik Powstania Warszawskiego. Film powstał w 1957 roku. Jego reżyserem jest Andrzej Munk – jeden z czołowych przedstawicieli polskiej szkoły filmowej. Dla twórców tego nurtu przeżyciem pokoleniowym była wojna i powojenna przemiana ustrojowa. W filmach nawiązywali do niedawnej przeszłości, najczęściej do wydarzeń wojennych, których pełne, prawdziwe omówienie stanowiło wówczas tabu. Najważniejsi przedstawiciele Polskiej Szkoły Filmowej to: Andrzej Wajda (*Kanał, Popiół i diament, Lotna*), Andrzej Munk (*Eroica, Zezowate szczęście*).

- B. Nauczyciel dzieli klasę na grupy i każdej z nich przydziela do obserwacji w czasie projekcji wybrany element filmu: powstańców, organizację powstania/dowództwo, ludność cywilną, Dzikusia Górkiewicza, obraz Warszawy. Uczniowie mają zaobserwować sytuacje dotyczące poszczególnych grup, zachowanie, działanie, przeżycia i emocje uczestników powstania oraz opisać wygląd Warszawy. Nauczyciel zwraca uwagę uczniów na dotychczas poznane fakty i mity związane z powstaniem.

5. Projekcja filmu połączona z ukierunkowanym oglądaniem.

6. Omówienie filmu.

- A. Zebranie pierwszych wrażeń po projekcji, np. uczniowie jednym zdaniem lub wyrazem odpowiadają na pytania: *O czym był ten film? Jakie emocje wzbudził?*
- B. Uczniowie w grupach dzielą się spostrzeżeniami dotyczącymi filmowego aspektu przydzielonego im przez nauczyciela do obserwacji. Liderzy grup przedstawiają na forum wybrane zagadnienia, uczestnicy grupy dopowiadają treści.

Przykładowe odpowiedzi uczniów:

powstańcy – ćwiczą musztrę pod bombami (absurd), ochotnicy przekonani, że ten, który nie walczy jest zdrajcą, wymagane bohaterstwo, walczący dość chaotycznie, karabiny bez nabojów, podejrzliwość powstańczej straży (w stosunku do Dzikusia), opieka nad porzuconym mieniem zamiast walki;

organizacja powstania/dowództwo – źle zorganizowane, trudność z podejmowaniem decyzji, niemożność połączenia telefonicznego: kontakt telefoniczny pomiędzy Mokotowem a Żoliborzem przez Londyn (absurd);

ludność cywilna – ponosi konsekwencje walki, zmuszona do opuszczenia miasta, ludzie z dobytkiem eskortowani przez Niemców, niepewność, zagrożenie życia, realna śmierć (strzały do uciekającego z konwoju);

Dzikus – cwaniak, który dorobił się na wojnie, ucieka z miasta do willi w Zalesiu, umie rozmawiać z Niemcami (złote ruble), patrzy realistycznie i pragmatycznie, trzeźwo ocenia sytuację, podejmuje się misji pośredniczenia pomiędzy Węgrami a powstańcami, nie wykazuje uczuć patriotycznych, brak bohaterstwa, zagrożenie

śmiercią, komiczne zachowania (ucieczka przed kulami, pijany rzuca „butelką w niemiecki czołg”), w finale podejmuje decyzję o powrocie do Warszawy;

Warszawa- ciągły ostrzał, płonące miasto, gazy, dymy, wymienione kolejne dzielnice, w których toczy się walka (Sadyba, Śródmieście, Mokotów, Żoliborz), zbuntowane miasto skazane na zniszczenie, symbolika chrześcijańska (zniszczone: figura Matki Boskiej, przydrożny krzyż).

C. W dyskusji uczniowie zastanawiają się, w jaki sposób Munk pokazuje Powstanie Warszawskie, jak na odbiór treści wpływa to, że film jest komedią. Z jakimi mitami dotyczącymi powstania reżyser polemizuje? Co mówi na temat heroizmu? Jak rozumie postawę Dzikusia w kontekście mitu polskiego bohaterstwa?

7. Podsumowanie zajęć. Sformułowanie wniosków.

Uczniowie pod kierunkiem nauczyciela formułują wnioski na temat obecności Powstania Warszawskiego w refleksji historycznej i w tekstach kultury.

Autorzy tekstów w krytyczny sposób odnoszą się do jego mitologii, preferując prawdę historyczną. Film może być źródłem wiedzy historycznej i głosem w dyskusji na temat mitów i stereotypów narodowych. Film ze względu na rodzaj emocji związanych z jego odbiorem może w sposób wielopłaszczyznowy oddziaływać na widza, zmuszać do refleksji i konfrontacji z trudnymi tematami, stereotypami, mitami.

8. Objaśnienie pracy domowej.

Nauczyciel ocenia zaangażowanie uczniów na lekcji i wyjaśnia zadanie domowe.

Praca domowa

Dlaczego Dzikus wraca do Warszawy? Zastanówcie się nad zakończeniem filmu, biorąc pod uwagę poznane fakty i mity dotyczące powstania.

Obejrzyjcie w Internecie zwiastun filmu „Miasto 44”. Czy obejrzany fragment skłania Was do zapoznania z całością? <http://www.youtube.com/watch?v=sK9F8b98A6o>

Bibliografia

Piotr Zychowicz, *Oblęd 44*, Poznań 2013 r.

Jan M. Ciechanowski, *Powstanie Warszawskie*, Warszawa 1984 r.

Jan Nowak Jeziorański, *Powstanie Warszawskie-refleksje po latach*, [w:] *Mówią wieki*, numer specjalny 1/2006 r.

Tomasz Łubieński, *Ani tryumf ani zgon...Szkice o Powstaniu Warszawskim*, Wydawnictwo Nowy Świat 2004 r.

Bronisława Stolarska, *Andrzej Munk. W poszukiwaniu nadziei*, [w:] *Kino polskie w trzynastu sekwencjach*, pod redakcją E. Nurczyńskiej- Fidelskiej, Kraków 2005 r.

Tadeusz Sobolewski, *Za duży blask. O kinie współczesnym*, Kraków 2004 r.

Załącznik 1. – Oś czasu

1 VIII – rozpoczęcie Powstania planowane jest na godzinę 17.00, ale do sporadycznych starć dochodzi już wcześniej. Walki wybuchają w całym mieście

4/5 VIII – z włoskiego Brindisi startują pierwsze alianckie samoloty z zaopatrzeniem dla Warszawy; loty te okupione są dużymi stratami

5 VIII – natarcie brygady Standartenfuhrera Oskara Dirlewangera na Woli, połączone z masakrą tysięcy cywili

11 VIII – odwrót oddziałów powstańczych z Woli i Ochoty, obszar zajęty przez powstańców w pierwszych dniach sierpnia zaczyna się kurczyć

1-2 IX – oddziały Armii Krajowej opuszczają Stare Miasto

13/14 IX – zaczynają się radzieckie zrzuty lotnicze z pomocą dla powstańców

23 IX – kończy się opór wojsk powstańczych na Czerniakowie

2 X – przedstawiciele władz polskich w osobie gen. Tadeusza „Bora” Komorowskiego podpisują akt kapitulacji Powstania

Załącznik 2. – teksty na temat Powstania Warszawskiego

GRUPA I

Z profesorem Pawłem Wieczorkiewiczem z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego rozmawia Rafał Jabłoński

<http://www.powstanie.pl/index.php?ktory=16&class=text>

(Paweł Wieczorkiewicz) Druga wojna światowa to pierwsza wojna epoki medialnej. Rola propagandy zaczepnej oraz skierowanej do własnego społeczeństwa, także po wojnie, była ogromna. I ludzie wierzą w zdarzenia, których nie było, albo oceniają je w sposób kompletnie opaczny. (...) na przykład znaczna część dyskusji wokół Powstania Warszawskiego opiera się na przesłankach, że to było wielkie moralne zwycięstwo. Za taką cenę?!

(Rafał Jabłoński) Kiedyś w emigracyjnych środowiskach Londynu spotkałem się z opinią, że w Powstaniu Warszawskim straciło życie ponad 30 tysięcy dzieci, w tym 10 tysięcy do 10 roku życia.

(P. W.) To możliwe.

(R. J.) Powstał mit gigantycznych strat. Im więcej trupów, tym większa gloria. Pisano o ponad 200 tysiącach zabitych, tymczasem ostatnio obliczono, że zginęło maksimum 140 tysięcy. Czy to nie obłąd w tym żonglowaniu zabitymi?

(P.W.) To kolejny dowód na mitomanię narodową. Niektórzy badacze podają, iż życie straciło około 120 tysięcy. Ale 20 tysięcy zabitych w tę czy w tamtą stronę nie zmienia faktu, że zniszczono centrum kraju – kulturalne i intelektualne. Rozpędzono centrum życia umysłowego oraz publicznego. A teraz tworzy się wirtualny, idealistyczny obraz Powstania i w tym duchu wychowuje młodzież.

Pytania do tekstu:

1. W jaki sposób autor polemizuje z pamięcią historyczną Polaków? [*np. zaprzecza idealistycznemu obrazowi powstania, nie było zwycięstwem kreowanym przez media, lecz klęską*]
2. Jakie są realne skutki powstania? [*np. życie straciło ok. 140 tys. ludzi, w tym ok. 30 tys. dzieci, z najmłodszymi do 10 roku życia – tych było ok. 10 tysięcy, zniszczona została Warszawa – centrum kulturalne i polityczne*]
3. W jaki sposób budowany jest mit powstania? [*np. maksymalizacja strat warunkuje większą chwałę, idealizacja powstania, "moralne zwycięstwo"*]

GRUPA II

Jan M. Ciechanowski, "Powstanie Warszawskie", PIW Warszawa 1984r., s. 507-508

Brak polsko-rosyjskiej współpracy wojskowej oraz całkowite nieliczenie się dowództwa AK w czasie podejmowania decyzji z możliwością poniesienia klęski uczyniły z powstania bezprzykładną tragedię narodową, której nic nie jest w stanie usprawiedliwić. W wyniku walk Warszawa uległa zniszczeniu. W styczniu 1945 roku Rosjanie wkroczyli do miasta ruin i grobów. (...)

Tragedia Warszawy jest największą katastrofą, jaką naród polski poniósł po wrześniu 1939 roku. W gruzy i popiół obrócone zostały niezastąpione i nieodwracalne skarby naszej kultury. Na szeregu odcinków kultura polska poniosła rany, których zabliznienie trwać będzie stulecia, niekiedy zaś zabliznić się nie da zupełnie.

Rozbity został główny ośrodek polskiej woli, polskiej myśli, polskiej polityki i polskiej gospodarki. Przestał istnieć kierowniczy ośrodek całości polskiego życia. (...) Straciliśmy sam kwiat młodzieży, niewątpliwie elity naszego narodu. Skutki tego nieszczęścia wydają się dziś wprost tragicznie katastrofalne. Całe morze cierpień zawiera w sobie los 800 000 rzeszy ludzkiej wysiedlonej, rozbitej, rozproszonej, skazanej na niesłychaną poniewierkę, nędzę i śmierć. Jeśli chodzi o zniszczenie materialne miasta, to wystarczy powiedzieć, że podobnej ruiny nie przeżyło w czasach nowożytnych żadne duże miasto polskie ani żadna stolica Europy.

Ogólne straty poległych, wojska i ludności, wyniosły w Powstaniu Warszawskim około 200 tysięcy ludzi. Upadek i zniszczenie Warszawy spowodowały ogromny szok, który przekształcił się w głęboki uraz.

Pytania do tekstu:

1. Jakie fakty związane z klęską powstania przedstawia autor? [*np. Warszawa uległa zniszczeniu, rozbity został główny ośrodek polskiej polityki, gospodarki, polskiego życia, zniszczone zostały skarby polskiej kultury, śmierć ponieśli młodzi ludzie, mieszkańców wysiedlono, ogólne straty w ludziach wyniosły ok. 200 tys.*]
2. Jakie widzi przyczyny klęski powstania? [*np. nieliczenie się z możliwością klęski, brak polsko-rosyjskiej współpracy*]
3. Co jest opinią autora? [*np. powstanie to największa katastrofa, bezprzykładna tragedia narodowa, morze cierpień, rany, których zabiżnić się nie da*]

GRUPA III

PATRYCJA BUKALSKA jest dziennikarką "TP"; nakładem Wydawnictwa TRIO ukazała się jej książka "Sierpniowe dziewczęta '44" – o Powstaniu Warszawskim widzianym z perspektywy kobiet - na podstawie opowieści jego 21 uczestniczek.

<http://tygodnik.onet.pl/historia/za-mlode-na-strach/fq7r8>

Danuta Krauze "Niuśka" – Czerniaków to był straszny czas - wspominała. – Miałam do czynienia tylko z ciężko rannymi, zostało niewiele sanitariuszek. Grupa kierownicza sanitariatu przepłynęła z berlingowcami na drugą stronę Wisły, biorąc trochę rannych, ale też resztkę opatrunków i leków. Panował chaos, nie wszystkich zawiadomiono o ewakuacji. Straszna sytuacja. (...)

– Dogorywałyśmy między rannymi, słuchając ich rozpaczliwego wołania. – Dotąd pamiętam, jak prosili: "Niuśka", wody... Byłam bezradna. Nie mogłam jej zdobyć, ostrzał był taki, że wkoło ujęcia wody leżały trupy.(...)

Postanowiono iść do Niemców i pertraktować warunki kapitulacji. Poszła trzyosobowa delegacja. W niej, może ze względu na znajomość niemieckiego, Krysia. A także berlingowiec i ksiądz Józef Stanek (ps. "Rudy").

"Niuśka" nie знаła Krysi. Zapamiętała drobną blondynkę w mundurze, ze zniszczoną białoczerwoną opaską z literami "WP" (taką nosiły oddziały AK). – W Powstaniu nie byłyśmy razem, dopiero później czegoś więcej się o niej dowiedziałam. No i poszli do Niemców. A oni oddzielili berlingowca, jego uznali za jeńca wojennego. A księdza i dziewczynę wśród przekleństw poprowadzili przez gruzowisko. Wtedy ona krzyknęła w naszą stronę – "Niszczcie dokumenty i mundury, bo was wszystkich wymordują!" Została uderzona i skrepowana.(...)

– Gdy opuszczaliśmy dzielnicę, zobaczyłam na gruzowisku powieszonych: księdza i dziewczynę. To było wstrząsające – mówiła "Niuśka".

Niewiele wiemy o dziewczynie, która poszła do Powstania w letniej sukience, a zginęła w zniszczonej panterce. Nie wiemy, co się z nią działo przez dwa miesiące, o czym myślała, co czuła.

O finale negocjacji z Niemcami na Czerniakowie mówiono i pisano dużo. W 1999 r. ksiądz Stanek został przez Jana Pawła II ogłoszony jednym z męczenników II wojny światowej. Tymczasem historia Krysi gdzieś się zagubiła. Jak historie wielu dziewczyn z Powstania.

Pytania do tekstu:

1. Jakie zdarzenie z powstania wspomina jego uczestniczka? Przedstaw związane z nim fakty. [*np. końcowy etap walk na Czerniakowie 11.09.- 23.09, w walkach uczestniczyli młodzi ludzie z AK, sytuacja powstańców w szpitalu polowym, brak leków i wody, pertraktacje z Niemcami, decyzja o kapitulacji, śmierć księdza J. Stanka i Krysi*]
2. Jak opowiedziana historia wpisuje się w mitologię powstańczą? [*np. mit heroicznej walki, poświęcenie życia młodziutkich ludzi, świadomość śmierci, bezimienna śmierć*]

GRUPA IV

Piotr Zychowicz, "Oblęd 44", Poznań 2013 r., s.482-483

Olbrzymią tragedią Polski i Polaków podczas drugiej wojny światowej był całkowity rozdźwięk pomiędzy rozumem politycznym – a właściwie jego brakiem – naszych przywódców a gotowością do poświęceń i heroizmem narodu polskiego. Im bardziej nasi przywódcy zatracali zdrowy rozsądek i pchali nas w stronę przepaści, tym chętniej kolejne zastępy Polaków szły na stos całopalny oddawać życie za ojczyznę.

Każdy Polak myśli z dumą o żołnierzach września, o naszych lotnikach i marynarzach, o konspiratorach z Armii Krajowej i wojsku Andersa. Każdy Polak po wsze czasy będzie dumny z Powstańców Warszawskich, tych najdzielniejszych żołnierzy w naszych dziejach, którzy z gołymi rękami poszli na niemieckie czołgi. Duma ta nie oznacza jednak, że mamy składać hołd ludziom, którzy ich na te czołgi z gołymi rękami posłali.(...)

Nawet najbardziej zmasowana propaganda, nawet najbardziej skrupulatne zabiegi tuszujące nie mogą bowiem przysłonić podstawowych faktów. Powstanie Warszawskie skończyło się masakrą 150 tysięcy mieszkańców miasta, poległo w nim blisko 20 tysięcy żołnierzy AK, w gruzy obrócona została nasza stolica razem z bezcennymi skarbami narodowymi. Sprawia to, że Powstanie było największą masakrą w dziejach Polski i narodu polskiego. Nigdy wcześniej i nigdy potem w jednorazowym wydarzeniu nie zginęło gwałtowną śmiercią tylu naszych rodaków. Była to największa nasza tragedia. Tragizm tego wydarzenia pogłębia to, że sami je sprowokowaliśmy.

Pytania do tekstu:

1. W czym autor tekstu widzi przyczyny tragedii powstania? [*np. brak rozsądku politycznego przywódców*]
2. Jak ocenia przywódców a jak powstańców? [*np. przywódcy – brak rozsądku, decyzja o powstaniu popycha naród w stronę przepaści, powstańcy – gotowość do heroizmu i poświęcenia, najdzielniejsi żołnierze w dziejach, którzy z gołymi rękami poszli na niemieckie czołgi*]
3. Jakie fakty związane z klęską powstania przedstawia? [*np. masakra 150 tysięcy warszawiaków, w tym 20 tysięcy żołnierzy AK, zniszczenie stolicy z bezcennymi zabytkami*]

GRUPA V

Tomasz Łubieński, „Ani tryumf, ani zgon... Szkice o Powstaniu Warszawskim”, Wydawnictwo Nowy Świat 2004, fragmenty.

Może wyjściem byłoby ustanowienie dwóch świąt, dwóch rocznic (...) Niech więc po tamtych słonecznych reprezentacyjnych obchodach 1 sierpnia święci się równie uroczyście 63 i ostatni dzień Powstania, 2 października, dzień krótszy, mniej słońca, mniej liści. Tamten pierwszy byłby rocznicą nadziei, ten drugi rocznicą żałoby.

Polityków wojskowych, którzy ogłosili Godzinę W, najmocniej obciąża ocena szans własnych oddziałów wobec niemieckiego garnizonu Warszawy oraz regularnych jednostek, które mogły mu przyjść z pomocą. Niepojęte, jak zawodowcy mogli uwierzyć w wisy na tygrysy, barykady wobec bomb, goliatów i miotaczy płomieni, plutony i kompanie głównie z nazwy, bo tylko częściowo uzbrojone, ledwie zaopatrzone w amunicję, przeciw fachowo przygotowanym do obrony gniazdom oporu. I do tego jeszcze wiara, że wyszkolenie na podmiejskich wycieczkach może zastąpić doświadczenie prawdziwej wojny.

(...) dzieci są doskonałym, można by rzec, urodzonym materiałem bojowym. Traktują wojnę jako zabawę. Nie znają uczucia strachu, choć nie brak im wyobraźni. Po prostu nie czynią zbyt dużej różnicy między Babą - Jagą a miotaczem płomieni. I umierają, co często zdarza się bohaterom, bez większych ceregieli.

Zdzisław Pietrasik, „Polityka”, 41/2004

Łubieński odrzuca poezję, nie ulega legendzie, spogląda na Powstanie chłodnym okiem, analizując je tak, jak ocenia się działanie wojenne podjęte w określonym celu.

Dlaczego pozwolono walczyć dzieciom, których heroizm przypomina pomnik przedstawiający Małego Powstańca, w hełmie spadającym na oczy. Wreszcie największe upokorzenie, jakie spotkało powstańców – kanały: „cuchnąca droga do śmierci i do życia, gdzie ludzie uczyli się od szczurów, jak się ratować albo topić”.

Zdaniem Łubieńskiego, wyżsi dowódcy skorzystali z polskiej tradycji. „Tradycji, która właściwie nie rozlicza popełnionych błędów, niepowodzenie łatwo usprawiedliwi obcą złą wiarą i przemocą, potrafi wzruszyć się brakiem szczęścia w wojnie czy w polityce, a w klęsce chętnie dopatry się dowodu moralnej przewagi nad wrogiem”.

Pytania do tekstu:

1. Do jakich faktów z Powstania odnosi się autor, za co je krytykuje? [np. organizacja powstania, zła ocena szans, brak amunicji, brak wyszkolenia wojskowego, udział dzieci w powstaniu, zejście powstańców do kanałów]
2. O jakich mitach związanych z Powstaniem mówi? [np. świętowanie rocznicy wybuchu powstania jako powodu do chwały, heroizm dzieci (pomnik Małego Powstańca), wisy na tygrysy, klęska dowodem moralnego zwycięstwa]